ÚSTAV BIOLOGIE OBRATLOVCŮ AKADEMIE VĚD ČR

TISKOVÁ ZPRÁVA

Ústav biologie obratlovců AV ČR
Květná 170/8, Brno 603 00
www.ivb.cz

Zdraví goril začíná za hranicemi národního parku: Paraziti odhalují propojení lidí, zvířat a krajiny v Ugandě

26. listopadu 2026

Ochrana horských goril nezačíná ani nekončí u samotných goril. Nová studie vedená vědci z Ústavu biologie obratlovců Akademie věd ČR, publikovaná v časopise *Anthropology Today*, ukazuje, že zdraví lidí, hospodářských zvířat a volně žijících živočichů v okolí Národního parku Bwindi Impenetrable na jihozápadě Ugandy je úzce propojeno. Paraziti zde nepředstavují pouze původce nemocí, ale stávají se také ukazateli vzájemných vazeb mezi lidmi, zvířaty, půdou, vodou, ochranou přírody a každodenním životem.

Lidé žijící v okolí chráněných území bývají často vnímáni především jako hrozba pro divokou přírodu. Tato studie však obrací perspektivu a ptá se, co obyvatelé žijící na hranici národního parku už dnes vědí o zdravotních rizicích, která sdílejí s volně žijícími zvířaty, a co jim brání tato rizika účinně omezovat. Výzkum spojil molekulární parazitologii, veterinární medicínu, primatologii, veřejné zdraví i sociální antropologii. Klíčovou roli sehrál ugandský odborník na veřejné zdraví Nahabwe Haven z nemocnice Bwindi Community Hospital, jehož dlouhodobá spolupráce s místními komunitami významně ovlivnila všechny fáze terénního výzkumu.

„Na začátku jsme si kladli otázku, jak diagnostikovat a lépe zvládat parazitární infekce. V terénu se ale ukázalo, že jde o mnohem širší problém. Paraziti nám odhalili, jak jsou zdraví, ekologie a každodenní život na hranici národního parku vzájemně propojené a proč musí být součástí řešení i znalosti místních obyvatel," říká hlavní autorka studie Kelly Sambucci, vědkyně na Ústavu biologie obratlovců AV ČR.

Chybí znalosti, nebo prostředky?

Jedním z nejvýraznějších zjištění studie je, že lidé žijící v okolí parku velmi dobře rozumějí tomu, jak se paraziti šíří. Účastníci výzkumu popisovali jako rizikové situace například pohyb much mezi zvířecím trusem a potravinami, kontakt malých dětí s kontaminovanou půdou, využívání vodních zdrojů společně lidmi, hospodářskými i volně žijícími zvířaty nebo rizika spojená s konzumací masa z uhynulých zvířat.

To, co jim chybí, však nejsou informace, ale prostředky, jak své znalosti uvést do praxe. Holínky, ochranné rukavice nebo mýdlo jsou pro mnoho rodin příliš drahé a vody bývá často nedostatek. Když si lidé nemohou po práci se zvířaty umýt ruce, popisují například, že si je otírají o ranní mokrou trávu,

Kontakt pro média: **Alena Fornůsková, Oddělení pro komunikaci vědy**
Ústav biologie obratlovců AV ČR
fornuskova@ivb.cz, +420 605 464 704

než pokračují na zeleninové záhony. Nejde o neochotu dodržovat hygienická doporučení, ale o přizpůsobení se obtížným podmínkám.

„Takové chování nepramení z neznalosti. Lidé velmi dobře vědí, jak se paraziti šíří. Rozdíl mezi tím, co vědí, a tím, co mohou dělat, je především otázkou dostupných prostředků," vysvětluje Kelly Sambucci.

Sociální antropolog Paride Bollettin z Masarykovy univerzity dodává: „Náš zvolený přístup k terénnímu výzkumu i jeho výsledky ukazují, že skutečně kvalitní výzkum vzniká díky spolupráci odborníků z různých oborů a aktivnímu zapojení místních komunit."

Když gorily, kozy i lidé sdílejí stejnou krajinu

Hranice mezi národním parkem a okolními vesnicemi je v každodenním životě mnohem méně zřetelná, než se zdá na mapě. Divoká prasata se pohybují na pastvinách, které později využívají hospodářská zvířata. Horské gorily vstupují do banánových plantáží a za nimi přicházejí kozy nebo skot. Právě tato sdílená místa umožňují přenos patogenů mezi volně žijícími zvířaty, domácími zvířaty a lidmi.

Studie však upozorňuje, že nelze hledat viníka v jediném druhu. Riziko vzniká v celém systému, záleží na tom, kde lidé žijí, kde se pasou zvířata, jak daleko je nejbližší zdravotnické nebo veterinární zařízení a jak jsou mezi místní komunity rozdělovány přínosy i omezení spojená s ochranou přírody.

"Silným momentem výzkumu bylo, když jeden z účastníků skupinových diskuzí poznamenal, že červi nalezení u lidí a skotu mohou být ve skutečnosti stejným druhem. Tedy přesně vyjádřil tu hypotézu, kterou jsme v laboratoři testovali. Právě tehdy jsme si uvědomili, že koncept One Health nemůže znamenat jen to, že vědci přinášejí poznatky místním komunitám. Lidé, kteří v této krajině žijí, už sami velmi dobře čtou signály svého okolí. Naším úkolem je propojit jejich zkušenosti s biologickými poznatky," říká spoluautorka studie Barbora Červená z Ústavu biologie obratlovců AV ČR a Veterinární univerzity Brno.

One Health jako každodenní realita

Studie zároveň upozorňuje na nerovnosti spojené s ochranou přírody. Horské gorily patří mezi nejvýznamnější světový ochranářský úspěch a přitahují značnou pozornost i finanční podporu. Vznik národního parku však zásadně změnil život okolních komunit, které přišly například o přístup k pastvinám nebo lesním rostlinám tradičně využívaným při léčbě lidí i zvířat. Některé vesnice navíc leží mimo hlavní turistické trasy a mají jen omezený přístup ke zdravotní a veterinární péči, přestože právě jejich zdravotní situace ovlivňuje i zdraví goril.

Když se výzkumníci místních obyvatel ptali, co od projektu nejvíce potřebují, nepožadovali další informace. Žádali dostupnější zdravotní středisko, veterinární péči, ochranné pomůcky, mýdlo a dostatek vody.

„Pro lidi žijící na hranici národního parku není One Health abstraktní pojem. Znamená vodu, hospodářská zvířata, děti, zahrady, gorily a možnost získat pomoc, když někdo onemocní," říká Nahabwe Haven.

Kontakt pro média: **Alena Fornůsková, Oddělení pro komunikaci vědy**
Ústav biologie obratlovců AV ČR
fornuskova@ivb.cz, +420 605 464 704

ÚSTAV BIOLOGIE OBRATLOVCŮ AKADEMIE VĚD ČR

Podle autorů studie je právě propojení ochrany přírody, veřejného zdraví a potřeb místních komunit nezbytné pro dlouhodobou ochranu horských goril.

„Pokud chceme gorily chránit dlouhodobě, nemůžeme oddělovat jejich zdraví od zdraví lidí a zvířat, která s nimi sdílejí stejnou krajinu. Paraziti nám tato propojení zviditelňují a připomínají, že ochrana přírody, veřejné zdraví i každodenní život jsou součástí jednoho společného systému," uzavírá Kelly Sambucci.

Studie vznikla ve spolupráci s nemocnicí Bwindi Community Hospital v rámci dlouhodobého výzkumu zaměřeného na rozhraní mezi člověkem, hospodářskými zvířaty a volně žijícími živočichy v okolí Národního parku Bwindi Impenetrable. Výzkum dále pokračuje za podpory Grantové agentury České republiky.

Publikace:

Sambucci, K., Haven, N., Červená, B. & Bollettin, P. *People, Primates and Parasites: exploring interconnectedness for public health in Uganda. Anthropology Today.*

https://doi.org/10.1111/1467-8322.70105

Více informací:

Barbora Červená, ÚBO AV ČR
Tel: +420 724 507 426
e-mail: cervena@ivb.cz

Kelly Sambucci, ÚBO AV ČR (interview in English)
Phone: +420 775 934 073
e-mail: sambucci@ivb.cz

Foto:

Kontakt pro média: **Alena Fornůsková, Oddělení pro komunikaci vědy**
Ústav biologie obratlovců AV ČR
fornuskova@ivb.cz, +420 605 464 704

Umělecké ztvárnění přenosu parazitů v Bwindi inspirované popisem výzkumného projektu (Peter Triibes, 2023).

Fotografie z diskuzních skupin. (Sambucci, 2024).

Informační cedule poblíž vstupu do Národního parku Bwindi dokládá, že osvěta o rizicích přenosu nemocí mezi lidmi a gorilami je v oblasti přítomná. Studie však naznačuje, že samotné informace ke

Kontakt pro média: **Alena Fornůsková, Oddělení pro komunikaci vědy**
Ústav biologie obratlovců AV ČR
fornuskova@ivb.cz, +420 605 464 704

změně chování nestačí – důležitou roli hrají také sociální a ekonomické podmínky místních komunit. (Foto: B. Červená)

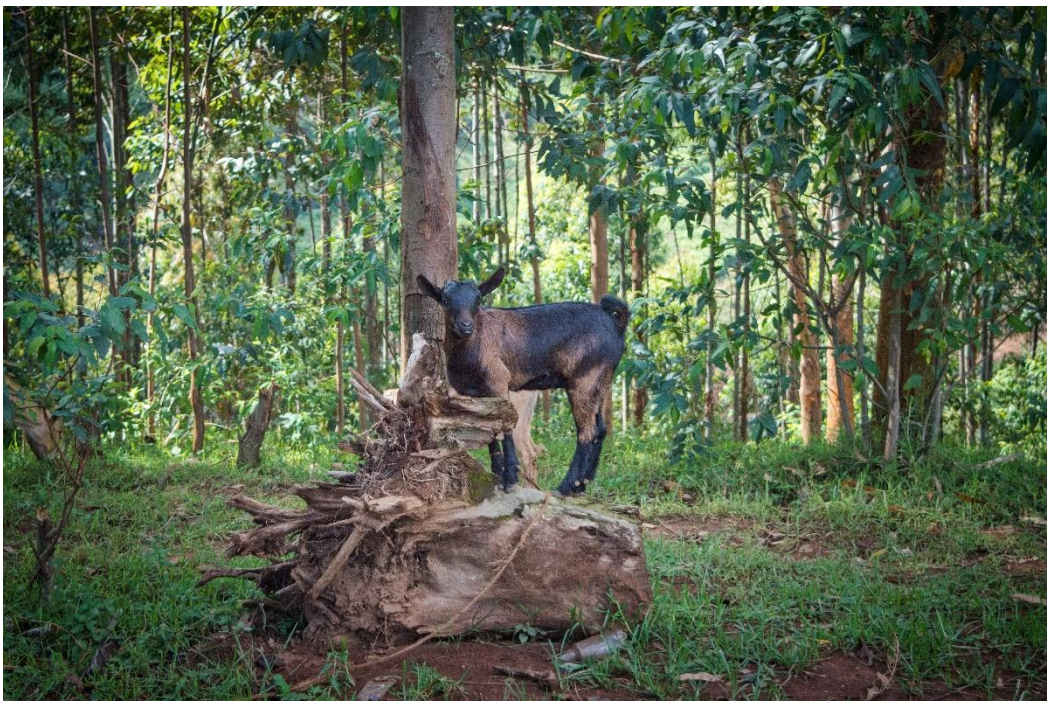
Ve většině okolí Bwindi neleží mezi vesnicemi a národním parkem žádná ochranná/nárazníková zóna. Hospodářská zvířata se pasou v bezprostřední blízkosti lesa a sdílejí krajinu s volně žijícími zvířaty, což vytváří příležitosti pro přenos infekčních onemocnění oběma směry. (Foto B. Červená)

Kontakt pro média: **Alena Fornůsková, Oddělení pro komunikaci vědy**
Ústav biologie obratlovců AV ČR
fornuskova@ivb.cz, +420 605 464 704

ÚSTAV BIOLOGIE OBRATLOVCŮ AKADEMIE VĚD ČR

Skot, kozy i ovce jsou pro místní domácnosti důležitým zdrojem obživy. Způsob jejich chovu se mezi vesnicemi i rodinami liší – některá zvířata se volně pasou, jiná jsou uvázaná nebo pod dohledem pastevců. Právě každodenní management zvířat ovlivňuje, jak často se mohou setkávat s volně žijícími živočichy. (Foto B. Červená)

Kontakt pro média: **Alena Fornůsková, Oddělení pro komunikaci vědy**
Ústav biologie obratlovců AV ČR
fornuskova@ivb.cz, +420 605 464 704

Uvazování zvířat je jedním ze způsobů, jak zabránit škodám na úrodě a omezit jejich pohyb v krajině. Ne všechna hospodářská zvířata se proto pohybují volně. Rozdíly ve způsobu chovu mohou ovlivňovat i riziko kontaktu s volně žijícími zvířaty a přenosu některých patogenů. (Foto B. Červená)

Kelly Sambucci společně s ugandskými kolegy z nemocnice Bwindi Community Hospital připravuje balíčky s drobnou kompenzací pro účastníky skupinových diskusí. Zapojení do výzkumu znamenalo pro místní obyvatele čas strávený mimo práci i rodinu. Poskytnutí této podpory pomáhá zajistit, aby se studie mohli zúčastnit i lidé, pro které by jinak byla taková časová investice obtížná. (Foto: B. Červená)

Kontakt pro média: **Alena Fornůsková, Oddělení pro komunikaci vědy**
Ústav biologie obratlovců AV ČR
fornuskova@ivb.cz, +420 605 464 704

ÚSTAV BIOLOGIE OBRATLOVCŮ AKADEMIE VĚD ČR

Psi jsou běžnou součástí domácností v okolí Národního parku Bwindi Impenetrable. Slouží jako hlídači i při lovu a často se pohybují na rozhraní vesnic a okolní krajiny. Předchozí výzkum týmu ve Středoafrické republice ukázal, že právě psi mohou představovat významný článek v přenosu parazitů mezi chráněnými územími a lidskými sídly. (Foto: B. Červená)

Kontakt pro média: **Alena Fornůsková, Oddělení pro komunikaci vědy**
Ústav biologie obratlovců AV ČR
fornuskova@ivb.cz, +420 605 464 704